

Vallodlingens ekonomiska betydelse

Med vallodling på traditionella spannmålgårdar kan lönsamheten öka i spannmålsodlingen. Avgörande för ekonomin är att det finns en avsättning för vallen. Men även möjligheten till andra avbrottsgrödor påverkar vallens effekt, vilket skiljer sig mellan olika odlingsområden i landet.

En viktig faktor till förbättrad lönsamhet i en spannmålsdominerad växtföljd är att byta ut den minst lönsamma grödan mot till exempel vall. Dessutom bidrar vallen med högre skörd av spannmål och oljeväxter, samt minskade insatser av kväve och bekämpningsmedel. Men vallen måste ta vägen någonstans. Samarbeten mellan djurgårdar och växtodlingsgårdar är en möjlighet. Biogas kan för vissa lantbrukare vara en annan. Även tillverkning av foder från vall som kan ersätta soja till enkelmagade djur är en intressant möjlighet till avsättning.

En skördehöjning i spannmålsodlingen på tio procent gör att lönsamheten i förhållande ökar betydligt mer. Vid en höstveteskörd på 6700 kilo per hektar beräknas resultatet, med hänsyn till alla kost-

nader utom markkostnad, vara cirka 2400 kronor per hektar inklusive gårdsstöd.

Om däremot veteskörden är tio procent högre, det vill säga knappt 7400 kilo per hektar ökar lönsamheten till 3100 kronor per hektar, en förbättring med 28 procent. Dessa siffror kommer från det pågående projektet Green Valleys, om växtföljder och vall för proteinkoncentrat, där Chalmers är en av projektpartnererna. Normen för årets skördar av höstvetete i Sverige är cirka 6900 kilo per hektar.

Orsaker till ökad lönsamhet
Som nämndes inledningsvis är det framförallt tre orsaker till varför vallen kan öka lönsamheten i spannmålsodling. Den första är att det främst är mindre lönsamma grödor, likt vårspannmål, som vallen ersätter. Vid beräkningarna antogs växtföljden utan vall för Västra Götalands spannmålsdominerande gårdar bestå av malkorn, havre, höstvetete, höstraps, höstvetete, höstvetete. Med vall skulle den istället kunna vara malkorn, vall I, vall II, höstraps, höstvetete och höstvetete. Det är alltså främst vårspannmål och höstvetete efter spannmål som ersätts med vall.

En annan effekt med vall

Inhemskt protein. Den totala produktionen av energi och protein ökar per hektar åkermark med vall i växtföljden. För växtföljderna med respektive utan vall i Västra Götaland är den beräknade proteinproduktionen 37 procent högre i växtföljden med vall, och foderenergiproduktionen 14 procent högre än för traditionella växtföljder i området.

i växtföljden är att rapsskörden ökar med 200 kilo per hektar och höstvetet får en höjning de två efterföljande åren med 300 kilo per hektar. En tredje effekt som ökar lönsamheten är minskade insatser. Både bekämpningskostnader och kvävekostnader minskar per ton producerad vara. Per hektar har vi däremot inte samma tydliga effekt på grund av att skördarna ökar, vilket då ökar kvävegivan.

Billigare vallfoder

I en växtföljd utan vall var det genomsnittliga hektarresultatet 2019 1500 kronor per hektar. Läggs vallen in i växtföljden med ett pris på 1,25 kronor per kilo ts, blir det genomsnittliga resultatet istället 2650 kronor. Då är det medräknat en produktionskostnad för grovfodret på cirka 1160 kr per ton ts, exklusive markkostnad och stöd. Om växtföljds-effekter räknas med för de andra grödorna, sjunker produktionskostnaden ytterligare för vallen till 800 kronor per ton ts. Dessa beräkningar är gjorda utifrån förutsättningarna i Västra Götaland.

För Skåne sjunker produktionskostnaden per ton ts vall från runt 1100 kronor till 940 kronor till följd av växt-

Odlingskostnader för vallen

	Skåne	Västra Götaland	Uppsala
Utan växtföljdseffekt	1 098 kr	1 157 kr	1 188 kr
Med växtföljdseffekt	942 kr	808 kr	731 kr
Kostnadsförändring	-156 kr	-349 kr	-457 kr
Skillnad %	14 %	30 %	38 %

Billigare vallfoder. Skillnaderna i odlingskostnaderna per ton ts vall i de tre olika regionerna. Här har hänsyn tagits till de ekonomiska växtföljdseffekter som vallen genererar i efterföljande grödor i växtföljden och som då indirekt sänker vallens egna odlingskostnader.

följdseffekterna från de övriga grödorna. En av anledningarna till att effekterna är lägre i Skåne är att växtföljden inte är lika spannmålsdominerad när sockerbetor ingår.

I Uppsala sjunker en ungefärlig produktionskostnad från 1200 kronor per ton ts till 730 kronor. En viktig förklaring till att växtföljds-effekten är störst i Uppsala, är att det inte finns raps i den studerade växtföljden. Därmed utgår beräkningarna från en växtföljd med enbart spannmål med två år höstvetet och ett år malkorn.

En annan intressant observation för Uppsala län är att malkornet har högre hektarresultat än höstvetet i växtföljden utan vall, medan i växtföljden med vall har höstvetet högre hektarresultat än korn. En viktig förklaring

till detta är att höstvetet har högre kostnader per hektar än vad malkorn har och med en alltför låg skördenivå i höstvetet klarar inte höstvetet odlingen att bära dessa högre kostnader.

Samverkan mellan gårdar

Det behövs dock finnas avsättning för vall från spannmåls gårdar. Detta ger incitament för växtodlingsgårdar att samarbeta med nötkreatursgårdar och exempelvis stuterier. Viktigt är att avstånden inte får vara för stora mellan gårdarna. Det kan även finnas andra fördelar utöver förbättrad växtföljd som kan uppnås med samverkan mellan nötkreatursgårdar och växtodlingsgårdar.

Nötkreatursgården kan få större foderareal för att kunna expandera med djurhållningen genom att ha vall på andra går-

dar. Djurgårdar kan även spara in på maskinkostnader genom att låta växtodlingsgårdar ta hand om jordbearbetning, sådd och spannmålsskörd. Ökad spridningsareal för gödsel kan både leda till möjligheter att ha fler djur för djurgårdar samt få ett bättre utnyttjande av växtnäring i kombination med mullhållsuppbyggnad på gårdar utan djur. Andra fördelar med att få in vall på växtodlingsgårdar kan vara effekt på besvärliga ogräs som till exempel renkavle, dock är det viktigt att hänsyn tas så inte ogräsen sprids vidare genom gödseln.

Annans avsättning av vall

Utöver samverkan mellan nötkreatursgårdar och växtodlingsgårdar kan det i framtiden finnas annan avsättning för vidareförädlad vall som till exempel proteinkoncentrat.

På Sötåsen i Västra Götaland finns en demonstrations- och testanläggning där vall används som råvara för att producera proteinrikt foder som kan vidareförädlas till cirka 50 procent proteinhalt och är tänkt att ersätta sojamjöl. Det blir även en fiberrest som kan användas som nötkreatursfoder, samt en brunsaft som kan användas vid biogasproduktion.

Detta ingår i det ▶▶▶

dansk-svenska projektet Green Valleys med bland annat Århus universitet SLU, Region Västra Götaland och Chalmers. Beräkningarna om växtföljdseffekter kommer till stor del från detta projekt samt ett tidigare projekt om vall i spannmålsdominerade växtföljder (Räkna med vall – Hur påverkas ekonomi och miljö när vall införs i spannmålsdominerade växtföljder) med JTI och SLU i Uppsala och de ekonomiska beräkningarna är i båda fallen gjorda av undertecknad.

Framtida proteinkällor

Om det blir framgångsrikt med framställning av proteintrikt foder från vall kan flera fördelar uppnås. Några sådana, utöver förbättrade växtföljder på växtodlingsgårdar, är ökad inhemsk produktion av protein och energi samt minskat importbehov av sojamejöl. Proteinkoncentrat från vall med cirka 50 procent protein passar i foderblandningar för höns och grisar. Ökad kolbind-

Långa avstånd. Fördelarna med samverkan med vall i växtföljden är stora, tyvärr faller den ofta på grund av långa transporter mellan gårdar eller avsaknad av avsättning för vallen.

ning i marken, vilket både är positivt ur odlingsynpunkt och ur klimatsynpunkt. Vidare leder ökad vallodling på spannmålsgräddor till minskad bekämpningsmedelsanvändning. ■

ÖKAD LÖNSAMHET MED VALL I VÄXTFÖLJDEN:

- De minst lönsamma grödorna, som till exempel vårspannmål, ersätts med vall
- Växtföljdseffekterna i spannmål och oljevaxter sänker vallens odlingskostnad
- Den totala produktionen av protein och energi ökar per hektar åkermark med vall i växtföljden

KOMMENTAR

”Vall är en lönsam gröda. Många gånger den mest lönsamma för de allra flesta lantbruk. Det har kalkyler visat i årtal och artikelförfattaren bevisar det ur flera aspekter. Så varför odlas inte redan vall på alla gårdar? Jo för att det är en jobbig gröda med många risker och en del problem. Avtal, avstånd och avaktande är tre viktiga faktorer att brottas med. Grovfoderproduktion har en stor risk för svinn i produktionen. Den risken måste hanteras. Vall i växtföljden kan odlas med olika

grader av engagemang. Den som odlar vall och själv lagrar balarna för att sälja efterhand tar hela risken. Andra ytterligheten är att byta mark, vilket även är den enklaste vägen. Djurproducenten sköter hela odlingen och man delar på vitsen med markbytet. Hur uppdelningen än görs, måste avsättningen avtalas. Priset får följa nytta och risk.

Avstånd faller tyvärr ofta vallodlingen, men en vara med ett större värde kan transporteras längre. Mindre vatten i lasten är

positivt för de flesta djurslag. Hästfoder ligger särskilt nära tillhands. Fraktionering av biomassa är en intressant möjlighet på gång.

Proteinvall är en annan kvalitetsprodukt, svårödlad men intressant i detta sammanhang. Vallbaljväxter ihop med bara lite gräs ger ojämnare avkastning men ett foder att ta mer betalt för. Och mer kväverika rötter till markbördigheten.

Avaktan inför en helt ny gröda är ganska givet. Den som ska odla hela vägen behöver kun-

skap att nå inte bara avkastning utan i första hand rätt kvalitet. Du ska också sälja en ny vara. Intresse för varan och för köparen kan vara en viktig förutsättning. Hästfoder ligger nära till hands i storstadsregionerna. Kvalitet blir viktigt men även att arbeta med fler kunder än en spannmålsgröda kräver.”

LINDA AF GEIJERSTAM